

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-65>

УДК 321+330.1+338.2

ТЕОРЕТИЧНО-АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД НЕГАТИВНОГО СЦЕНАРІЮ ЗАКІНЧЕННЯ ВІЙНИ

THEORETICAL-ANALYTICAL REVIEW OF NEGATIVE SCENARIO OF THE ENDING OF THE WAR

Нам'ясенко Віктор Миколайович
кандидат економічних наук, докторант,
Хмельницький національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-7267-8920>

Namiasenko Viktor
Khmelnitskyi National University

Стаття присвячена актуальному питанню можливих сценаріїв закінчення російсько-української війни та моделей розвитку економіки за таких сценаріїв. Практично всі наукові праці присвячені нейтральним (найбільш ймовірним) та позитивним сценаріям закінчення війни, тоді як негативні сценарії практично не розглядаються. Ми вважаємо, що аналітичний розгляд негативного сценарію (сценарій відноситься до групи мало-ймовірних або форс-мажору) та його вплив на економіку є важливим з точки зору комплексного дослідження питання, що стосується стану економіки після закінчення війни. В даній роботі зроблено аналітичний огляд негативного сценарію з виділенням основних моделей розвитку економіки країни. Результати роботи містять перелік прогнозних станів економіки з описом основних вхідних та вихідних параметрів таких моделей.

Ключові слова: російсько-українська війна, сценарії закінчення війни, післявоєнний розвиток, негативний сценарій закінчення війни, економічний стан, післявоєнна економіка.

The article is dedicated to the actual problem of forecasting potential scenarios for the conclusion of the Russian-Ukrainian war. The main goal of this article is to create a theoretical-analytical overview of possible models for the functioning of the country's economy under a negative scenario of the war ending. The relevance of this task is underestimated, as reflected in the number of scientific works and expert reviews on positive and neutral scenarios of the war ending. There is practically no research devoted to studying the negative scenario of this war. We consider that studying the negative scenario is equally important in the comprehensive examination of the post-war recovery and economic development in Ukraine. The negative scenario is considered to be the ending of the war through Russia's victory. According to this scenario, we have identified four development models. Two of them are neutral and involve partial preservation of political and economic freedom with the possibility of interaction with Western economic partners; the probability of these models persists even in situations of prolonged conflict freezing, which can be attributed to both negative and neutral scenarios. Also, two models are presented in our overview that are characterized by an almost complete loss of freedom and the transformation of Ukraine into a satellite state or one of the regions of the Russian Federation. All models are based on our research of the works of scientists and experts on the history of the USSR and Russia – Russia uses similar approaches and instruments in the modern world. The general conclusion of the work is the recognition that under any of the models, Ukraine will not have sufficient freedom and investment attractiveness to create conditions for intensive regional development. The main resources will be used for the country's reconstruction and for maintaining its functioning as a country with characteristics typical of third-world countries. Achieving pre-war indicators and any time frames for the negative scenario is absent due to the large variability and uncertainty of events under such a scenario.

Keywords: Russian-Ukrainian war, scenarios of the ending of the war, post-war development, negative scenario of the end of the war, economic condition, post-war economy.

Постановка проблеми. В сучасних умовах невизначеності розглядаються декілька сценаріїв закінчення війни, що поділяють на позитивні (перемога України), нейтральні/найбільш ймовірні (сценарій 38 паралелі) та негативні (поражка України). Переважна більшість джерел всебічно аналізує два перших

сценарії, тоді як негативний сценарій залишається недостатньо розробленим.

Негативний сценарій є найменш ймовірним, проте потребує аналітичного огляду для розуміння ризиків за такого закінчення війни, а також в розрізі оцінки додаткових ризиків в разі заморожування конфлікту. Тривала

патова ситуація, що призведе до заморожування конфлікту може бути віднесена як до нейтрального (різновид моделі 38 паралелі), так і до негативного сценарію (заморожування є негативним для розвитку економіки країни).

Таким чином, розгляд моделей негативного сценарію закінчення війни є важливим з точки зору розуміння соціально-економічних ризиків, що виникнуть не лише при негативному сценарії, а й можуть виникнути, як різновиди моделей розвитку економіки при заморожуванні конфлікту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про недостатню пропрацьованість цієї теми внаслідок низької ймовірності її настання. Опрацювання відкритих джерел за період 2022–2024 рр. засвідчив, що дослідження даного питання є частковим та несистемним і представлений результатами досліджень вітчизняних та іноземних експертів і публіцистів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження післявоєнного економічного розвитку є комплексним питанням, що потребує вивчення всіх аспектів – як позитивних, так і негативних незалежно від етичної складової. Вивчення негативного сценарію є важливим для ширшого розуміння можливих наслідків війни. Також дослідження негативного сценарію є важливим для розуміння можливості виникнення певних наслідків і в разі неефективної та помилкової політики післявоєнної розбудови за нейтрального сценарію. Такі припущення приводять до однозначного висновку, що відсутність аналітики негативного сценарію створює небезпеку недостатньої оцінки всіх ризиків, а відповідно можливих помилок при побудові безпекового фактору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Негативний сценарій закінчення війни передбачає перемогу росії та створення системи управління, яка перетворить Україну на одну із зон прямого впливу – відбудеться переорієнтація політичного та економічного вектору із Заходу на Схід із практичною інтеграцією економіки України з економікою росії. Іншим підвидом негативного сценарію ми вважаємо заморожування конфлікту, оскільки такий перебіг подій найімовірніше буде супроводжуватись наявністю «мирного договору» із нав'язаними обмеженнями.

Прогнозні моделі розвитку економіки країни будуть ґрунтуватись на частковій післявоєнній відбудові та підтримці функціонування економіки на рівні, що якісно не перевищить

довоєнні показники; регіони країни перетворяться на сировинну базу та виробника продуктів харчування без пріоритизації розвитку сучасних галузей.

На основі негативного сценарію було сформовано чотири моделі подальшого функціонування економіки:

1) Модель позаблокового статусу та приєднання до «російської економічної зони»; існує ризик виникнення схожої моделі при настанні заморожування конфлікту на тривалий період.

2) Модель «відносної незалежності»; існує ризик виникнення схожої моделі при настанні заморожування конфлікту на тривалий період

3) Модель координації.

4) Модель інтеграції.

Модель позаблокового статусу та приєднання до «російської економічної зони» ґрунтується на наступних припущеннях:

1) Внаслідок поразки у війні та підписання мирного договору на умовах росії Україна відмовляється від участі в будь-яких Західних міжнародних та безпекових партнерствах.

2) Політичний та економічний вектор зовнішньоекономічної діяльності зміщується на «російську економічну зону» (росія, білорусія,...).

3) Уряд країни перманентно замінюється на проросійський із відповідною зміною внутрішніх соціально-економічних процесів.

4) російські війська не виводяться з окупованих територій, хоча юридично Україна об'єднується в кордонах 1991-го року, або повертається до кордонів до 2022-го року.

Фактичним наслідком даної моделі прогнозується фактичне зубожіння населення в розрізі купівельної спроможності, а також формування довгострокових загроз для економіки країни внаслідок ймовірного різкого відтоку працездатного населення та молоді, що призведе до різкого старіння населення і зменшення ресурсної ефективності економіки через застаріле обладнання та високе соціальне навантаження на працездатне населення.

Вагомим фактором даної моделі, що матиме негативний вплив на соціально економічний стан, може стати наявність домовленості щодо співпраці з іншими країнами зони впливу рф та використання території країни як території для військових баз і застарілих та неекологічних виробництв, що в свою чергу негативно вплине на екологію та соціально-економічну систему.

Модель «відносної незалежності» за своїми базовими принципами та вихідними положеннями досить схожа із попередньою, проте має наступні відмінності:

1) Згідно умов «мирного договору» Україна приймає позаблоковий статус, проте отримує свободу вільної торгівлі та політичних зв'язків із країнами всього світу.

2) «Новообраний» уряд ефективно працює з метою ефективного соціально-економічного розвитку з обмеженнями в розрізі дії в межах інтересів рф.

3) Україна відкриває кордони із рф та налагоджує соціально-економічні та політичні зв'язки із країнами усього світу, але основним тригером стає діяльність в інтересах росії.

4) Україна також починає використовуватись як сировинний придаток росії та полігон для розміщення застарілих виробництв, що потребують великої кількості людських та природних ресурсів.

З економічної точки зору така модель може бути ефективною для накопичення ресурсів задля післявоєнної відбудови України та поступового неінтенсивного розвитку економіки країн. За такої моделі діяльності прогностичні горизонти є надто розмитими через варіативність можливих рішень та директивних меж діяльності країни в межах укладених домовленостей та накладених обмежень.

Етапність такої моделі прогнозується в наступному вигляді:

1) Після підписання «мирного договору» та встановлення «проросійського уряду» рф офіційно виводить свої війська з паралельним договором про розміщення військових баз рф в східних областях України задля спільної діяльності в сфері оборони.

2) Відкриваються кордони, що дає змогу великій частині працездатного населення та молоді покинути країну з метою еміграції.

3) Через відсутність чіткого безпечного та економічного фактору притік зовнішніх інвестицій відбувається лише з країн, що співпрацюють з рф та з боку благодійних організацій задля відновлення економіки.

4) Поєднання впливу факторів з попередніх пунктів призводить до того, що на світовому ринку Україна залишається постачальником ресурсів та продуктів харчування – АПК стає основним двигуном економіки країни; розірвані логістичні ланцюги відновлюються лише частково.

5) Використання та акумулювання ресурсів відбувається задля відбудови руйну-

вань та підтримки функціонування наявної системи.

Перелічені моделі є найбільш нейтральними за негативного сценарію війни та можливими наслідками заморожування конфлікту. Вони передбачають відносну самостійність всередині країни, проте країна в можливих горизонтах планування залишиться країною третього світу з відповідними якісними та кількісними характеристиками.

Модель координації побудована на припущеннях, що основою мирного договору стануть домовленості, щодо повної координації дій України з рішеннями рф; умовно буде збережена незалежність. Базовою схемою такої взаємодії вважаємо модель союзної держави згідно договору від 8 грудня 1999-го року між росією та білоруссю [1] у виконанні станом на початок 2024-го року. Дана модель може бути реалізована за допомогою наступних інструментів:

1) Підписання договору про вступ України до союзної держави.

2) Ратифікація плану щодо інтеграції: визначення часових рамок та етапів формування єдиного політичного, економічного, військового, митного, валютного, медійного просторів задля створення «єдиного безпечного простору».

3) Війська рф не будуть виведенні з анексованих територій, а навпаки розпорощенні по всій території з метою «створення єдиного важеля безпеки».

4) Активне поглинання національних медіа компаній російськими державними медіа холдингами задля створення потужної системи впливу на культуру та світобачення населення.

5) Обмеження виїзду та в'їзду населення України за межі «союзної держави».

6) Інтеграція економіки країни в економіку рф.

Ймовірними умовами відсутності повної інтеграції України в союзню державу в короткі проміжки часу будуть наступні фактори:

1) Збереження спротиву українців після закінчення війни та нездатність рф подолати цей спротив за короткий період часу.

2) Внутрішні соціально-економічні проблеми рф (зниження реальної купівельної здатності населення [2]) та нездатність виснаженої війною економіки забезпечити одночасну інтеграцію.

3) Необхідність побудови соціально-культурного простору, що буде відповідати умовам всередині самої рф, що дасть змогу продовжити культурну експансію.

4) Створення вигляду добровільних дій в межах правового поля.

5) Підготовка механізму управління державою до поглинання України та білорусії із введенням єдиної мови та валюти.

Наслідком таких заходів стане створення неформальної конфедеративної держави, що буде складатись з юридично незалежних держав, які чітко координуватимуть свої дії на зовнішніх та внутрішніх ринках, на політичній арені із забезпеченням цих зв'язків за допомогою наявної військової присутності рф в Україні.

Роль України полягатиме в створенні буферної зони між ЄС та росією, що буде виражено розбудовою та наявністю військової присутності рф в країні. Планова роль економіки буде дублювати роль України в складі СРСП – забезпечення «союзної держави» природними та людськими ресурсами; наявністю потужного АПК.

Модель координації не є безповоротною, оскільки може бути нівельована внутрішньою нестабільністю рф в перспективі.

Модель інтеграції передбачає повну поразку України у війні з рф та втрату незалежності. Дана модель будується на наступних передумовах:

1) рф повністю перемогла ЗСУ внаслідок чисельної переваги; іноземна допомога практично зупинилась;

2) внаслідок поразки було повалено політичну владу країни; запроваджено жорсткий режим для придушення спротиву;

3) проведено інсценування референдуму на територіях України та рф про приєднання до росії та створення єдиної держави, а територія України реформована на області рф.

Модель інтеграції передбачає нівелювання такої структури як державна одиниця та створення регіональних областей з розформуванням державного управлінського апарату та формування нових областей шляхом перерозподілу території держави. Прогнозними наслідками такої моделі є:

1) довготривала нестабільність на території України внаслідок партизанського руху та рухів спротиву;

2) утворення директивного режиму діяльності соціально-економічного устрою країни;

3) різке зниження усіх видів взаємодії з Західними країнами;

4) переорієнтація всього експорту в межах інтересів росії;

5) значний відтік населення до ЄС, що за прогнозами федеральної влади Німеччини може становити близько 10 мільйонів осіб [3].

Модель змін в економіці країни після інтеграції до складу рф в багатьох аспектах буде схожа до інших периферійних до москви регіонів. Згідно показників 2021-го року загальний ВРП росії в розмірі 1,392 млрд. євро на 50% було сформовано лише діяльністю восьми округів з 85 [4], тобто 50% ВРП формує 9% території росії. До прикладу москва та область і Санкт-Петербург в 2021-му році забезпечили утворення 33,5% від всього ВРП. Дані показники свідчать про серйозний дисбаланс в розвитку центральних та периферійних регіонів рф. Водночас з тим негативні тенденції спостерігаються і в дисбалансі між показниками зростання економіки у вимірі ВВП та зниженням реальної купівельної спроможності росіян на більш ніж 7% [2]. Аналітики роблять висновки, що співставлення зростання показників ВВП, збереження номінальної заробітної плати в рф із зниженням реальної купівельної спроможності забезпеченні значним зростанням державних витрат на військові потреби, що за прогнозами становитиме близько 10% ВВП у 2024-му році [5].

Географічне розміщення найбільших промислових підприємств росії характеризується розміщенням основних промислових підприємств в межах московського регіону, Санкт-Петербургу і області, Уральського регіону, Волгоградської, Челябінської та Нижньодонецької областей, що є свідченням концентрації основних економічних потужностей в межах центральних регіонів росії, що гуртуються навколо москви, або територій із значними природними багатствами. Водночас з тим варто звернути увагу на розміщення військових баз рф, що своїм розташуванням тяжіють до кордонів рф та центральних областей.

Поєднання усіх цих характеристик устрою економічної системи рф дає змогу сформулювати наступні висновки щодо характеристики України як частини рф:

1) Периферійний регіон, що використовується як джерело продуктів харчування та корисних копалин.

2) Зниження реальної купівельної спроможності населення.

3) Відсутність стимулювання інтенсивного розвитку економіки.

4) Територія для розміщення військових баз росії.

5) Територіальна диференціація територій: території біля кордонів ЄС мілітаризовані, тоді як східні області стають сировинним придатком корисних копалин.

6) Старіння етнічного населення України та різкий вплив різних народностей з території РФ, які з часом асимілюються, що може призвести до повної втрати національної ідентичності та розмивання культурних цінностей.

Історичним підтвердженням отриманих висновків є порівняння економіки ФРН та НДР до об'єднання:

– Економіка ФРН в післявоєнний період характеризувалась відсутністю централізованого економічного планування та необмеженого вільного підприємництва; уряд контролював надходження ресурсів, а також ціни, платіжний баланс і стимулював економічне зростання. Завдяки продуманим діям та ефективному управлінню ФРН (додатний платіжний баланс та підвищення курсу марки) у 1986-му році вдалось випередити США за обсягами експорту, у 1989-му – Японію [6].

– Економіка НДР під впливом СРСР трансформувалась в сателіта останнього, який

став основним торгівельним партнером (80% товарів склали готові вироби, продукція машинобудування та споживацькі товари); зворотнім експортом були природні ресурси [7].

Висновки. Моделі функціонування України за негативного сценарію закінчення війни є такими, що варіюватимуться від стану збереження відносної свободи в економічних та політичних рішеннях (при нейтральних моделях негативного сценарію) до повної окупації, що може тривати протягом тривалого часу. Основними наслідками негативного сценарію закінчення війни стане відсутність інвестиційної привабливості та передумов для інтенсивного розвитку, що в поєднанні із прогнозованим відтоком населення країни призведе до тривалого збереження статусу аграрно-сировинної країни третього світу. Практичне значення даної роботи полягає в дослідженні негативного сценарію з метою доповнення переліку загроз економіці, що можуть настати після закінчення бойових дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Союзна держава Росії та Білорусі. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Союзна_держава_Росії_та_Білорусі (дата звернення: 17.03.2024).
2. Реальні доходи росіян впали вперше за 2 роки. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/06/30/688717/> (дата звернення: 17.03.2024).
3. Bei einem Zerfall der Ukraine droht eine Massenflucht. URL: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article250007304/Ukraine-Bei-einem-Zerfall-der-Ukraine-droht-eine-Massenflucht.html> (дата звернення: 17.03.2024).
4. List of Russian federal subjects by GRP. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Russian_federal_subjects_by_GRP (дата звернення: 17.03.2024).
5. Чому економіку Росії не обвалили війна і санкції. Але найгірше у неї попереду. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cyx44wn1qdzo> (дата звернення: 17.03.2024).
6. Федеративна Республіка Німеччина (1949–1990). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Федеративна_Республіка_Німеччина_\(1949–1990\)#Економіка](https://uk.wikipedia.org/wiki/Федеративна_Республіка_Німеччина_(1949–1990)#Економіка) (дата звернення: 17.03.2024).
7. Німецька Демократична Республіка. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Німецька_Демократична_Республіка#Економіка (дата звернення: 17.03.2024).

REFERENCES:

1. Soiuzna derzhava Rosii ta Bilorusi [Union State of Russia and Belorussia]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Union_State (accessed March 17, 2024).
2. Realni dokhody rosiian vpaly vpershe za dva roky [Real incomes of russians fell for the first time in 2 years]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/06/30/688717/> (accessed March 17, 2024).
3. Bei einem Zerfall der Ukraine droht eine Massenflucht [If Ukraine collapses, there is a risk of mass exodus]. Available at: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article250007304/Ukraine-Bei-einem-Zerfall-der-Ukraine-droht-eine-Massenflucht.html> (accessed March 17, 2024).
4. List of Russian federal subjects by GRP. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Russian_federal_subjects_by_GRP (accessed March 17, 2024).
5. Chomu ekonomiku Rosii ne obvalyly viina i sanktsii. Ale naihirshe u nei poperedu [Why the Russian economy did not collapse due to the war and sanctions. But the worst is ahead of it]. Available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cyx44wn1qdzo> (accessed March 17, 2024).
6. Federatyvna Respublika Nimechchyna (1949-1190) [West Germany (1949–1990)]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/West_Germany (accessed March 17, 2024).
7. Nimetska Demokratychna Respublika [East Germany]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/East_Germany (accessed March 17, 2024).